

ANDREJA KULUNČIČ

MI: GLASOVI

We: Voices

KUSTOSKINJE / CURATORS:

IRENA BEKIČ

ANCA VERONA MIHULET

Moderna galerija

Ulica Marka Miljanova br. 4

JU Muzeji i galerije
Podgorice

21/12/'23 - 31/01/'24

IMPRESSUM

Izdavač | *Publisher*
JU Muzeji i galerije Podgorice /
Museums and Galleries of Podgorica

Za izdavača | *For the Publisher*
Ivana Čupić

Kustoskinje izložbe | *Exhibition Curators*
Irena Bekić
Anca Verona Mihuleč

Saradnica | *Collaborator*
Ljiljana Karadžić

Tekst | *Text*
Irena Bekić
Anca Verona Mihuleč
Andreja Kulunčić

Lektura | *Proofreading*
Marijana Brajović

Tehnička realizacija |
Technical Implementation
Neđeljko Radević
Vukić Petrović

Dizajn | *Design*
Srđa Dragović

Štampa | *Print*
JUMEDIA MONT D.O.O. Podgorica

Tiraž | *Circulation*
300

JU Muzeji i galerije Podgorice
zahvaljuju dnevnom listu "Dan"
na pomoći u realizaciji ove izložbe.

Okupljena tijela: Svako JA postaje neko MI

Irena Bekić

Pokušajmo stvari sagledati ovako: vrijeme u kojemu smo, naše je jedino vrijeme, naše sada i ovdje. Naš život. Možda živimo dobro, imamo krov nad glavom i nismo gladni. Možda imamo i više od toga. Društveni status, normativni rod i seksualnost, neki vid političke moći. Možda manje, nezaposleni smo, možda živimo u azilantskom kampu, možda smo apatridi, neke smo druge nacionalnosti od svojih susjeda, možda zarađujemo manje od kolega za isti posao, možda se borimo za svoj život jer smo izloženi nasilju. Računa li se onda i to u život, to puko preživljavanje?

Ako se neki život računa, a neki ne, onda smo u polju ontologije. Tako nas uči feministička filozofkinja Judith Butler kada govori o življivom životu. Taj je život, kaže, isključivo društveno uvjetovan. Nema prirodnog principa po kojemu bi neka tijela bila društveno i ekonomski privilegirana za razliku od drugih kojima su uskraćene

moćnosti. Življivost je, prema tome, neka vrsta diferencijalnog kriterija po kojima su neki životi vrijedni i vrednovani, a neki tek tinjaju u ontološkoj sjeni. Prekarni su, odbačeni, neožaljivi. No ta su tijela tu. Ona žive u našem svijetu, ali izazivaju zazor, nečitljivi su, odbacivi i njihova se smrt neće zapaziti niti će se nad njom žaliti.¹

Činjenica da društvo dopušta da su neki životi ontološki neživljivi, dok su drugi privilegirani da budu dobri, duboko je uznemirujuća. Kako možemo pristati na to da su u svijetu u kojem živimo neka tijela manje ljudska ili da su bezvrijedna? I drugo, kako taj svijet možemo napraviti pravednim mjestom?

Ta su pitanja u osnovi angažirane umjetničke prakse Andreje Kulunčić pa i ove izložbe koja predstavlja njezin presjek. Radovi nastali u periodu duljem od dva destljeća, povodom različitih kustoskih poziva ili samostalnih istraživanja, gotovo redovito u participaciji s drugim stručnjacima,

aktivistima, medijima i - što je najvažnije - ljudima čijim se problemom bave, stvaraju ambijent gusto isprepletenih glasova potlačenih ljudi. Koristeći resurse umjetnosti i različite metodologije, često se infiltrirajući kroz medijske kampanje u dominantnu svakodnevicu, Kulunčić krči put za utišane glasove.

Tinejđerke trudnice u Engleskoj, bosanski radnici u Sloveniji, migranti u Austriji, indonezijski radnici u Hrvatskoj, radnici bez papira u Švicarskoj, otpuštene radnice najvećeg trgovačkog lanca u Hrvatskoj, osobe nenormativnih identiteta, žene, sindikalni borci i borkinje, političke zatvorenice samo su neki su od mnogobrojnih čiji nevidljivi, neprivelegirani životi markiraju globalni svijet.

Na izložbi, oni nam se obraćaju s plakata iz *city light* boxova i letaka koje je autorica koristila u svojim radovima, upisujući njihova tijela u javni prostor, a u galeriji postavljeni da slobodno vise u prostoru. Slušamo izjave sindikalaca koji su se izborili za svoju firmu (*Što je meni naša borba*

1 Zaharijević, Adriana (2020.) Život tela. Politička filozofija Džudit Butler. Novi sad: Akademska knjiga, str. 300

dala) ili zajedno s autoricom zavirujemo u prostor političke zabrane (*Rekonstrukcija (ne)važnog dana naše povijesti*). Taj prostor zabrane je dvorac Tikveš, lovačka rezidencija bivšeg i jedinog jugoslavenskog predsjednika Josipa Broza Tita, a u novijoj povijesti, 1991. mjesto tajnog razgovora hrvatskog i srpskog predsjednika za kojim je, slučajno ili u majstorskoj orkestraciji, uslijedio rat na prostorima bivše Jugoslavije. Za razliku od ovog svjedočenja, sa zidova galerije iščitavamo iskaze bivših zatvorenica političkog logora Goli otok i Sveti Grgur. Njihova bolna sjećanja govore o kolektivno potisnutoj (ženskoj) povijesti i traumi neživljivih života.

Istovremeno, Kulunčić razlaže i vlastiti umjetnički proces. Poziva nas da budemo njegovi svjedoci. Na zidu galerije iscrtava mentalnu mapu vlastitih promišljanja, stvara kartografiju u nastajanju nastajanja radova. Jedan zid pak obljepljuje isječcima i člancima iz novina koji pojašnjavaju društveni kontekst radova ili su dio kampanje. Ta se metatekstualna razina razlaže u vremenu ili, bolje reći, isklizava kao *prije i poslije*, a u nekoj vrsti prostornog oblaka kao osobno i kolektivno. Svim tim načinima prezentacije i različitim materijalnostima medija, galerija je pretvorena u mjesto

okupljenih tijela, prekrasnih ljudi kojima je društvenim konsenzusom onemogućeno djelovanje.

No pogrešno bi bilo živote isključenih gledati kao depolitizirane forme djelovanja, previdjeti da su i sfere pojavljivanja koje se ne podudaraju s političkim prostorima moći, također političke ako netko govori i netko sluša.²

Ono što mi daje pravo i kad nemam pravo je prvi rod jednine parafraza je stiha slovenske pjesnikinje Anje Golub.³ No Judith Butler nas uči da je individualna borba, smještena u jedno singularno tijelo potencijalno uvijek suicidalna (poput Antigone)⁴, da preživljavamo onda kada smo u zajednici, kada postoje i drugi koji podržavaju naše pravo, a da je svako individualno djelovanje, svako JA u onoj mjeri političko u kojoj proizvodi neko MI.⁵ Tako i ovdje, Andreja Kulunčić poziva publiku da prolaskom kroz radove osluškuje glasove drugih, da kolaborira s njima, da bude solidarna.

Ona pred nas stavlja zahtjevni zadatak da slušanjem drugih razgrnemo vlastite predrasude i proniknemo u sebe same. Još važnije, da preuzmemo zajednički rizik suprotstavljanja svijetu u kojem je normativno da su neki životi privilegirani, a

neki svedeni na puko preživljavanje s ukinutom mogućnošću djelovanja. Naučiti da živimo zajedno i ravnopravno, ne pristati na podčinjavanje, čini se jedina mogućnost da naš svijet koji je u krizi opstane. A svemu suprotnom treba, poziva nas Andreja Kulunčić, poput Annie Le Brun u eseju *Previše zbilje*, reći: ne, ne, ne, ne, ne, ne, ne.⁶

2 Butler, Judith. (2013). *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*. Harvard University Press. p.78

3 vidi: Golob, Anja (2019.) *Didaskalije uz disanje*. Zagreb: Sandorf, str 16

4 Zaharijević, Adriana (2020.) *Život tela*. Politička filozofija Džudit Butler. Novi sad: Akademska knjiga, str. 294

5 isto, str. 293

6 Le Brun, Annie (2007.) *Previše zbilje*. Zagreb: DAF

Promišljati obnavljajući

Razgovor između Ance Mihuleč i Andreje Kulunčić

Draga Andreja, upoznale smo se prije gotovo deset godina u tvom studiju u Zagrebu, koji je godinama funkcionirao kao prostor za produkciju, sastanke, radionice i okrugle stolove. Ono što je privuklo moju pažnju u našem prvom razgovoru bila je mentalna mapa koja je djelomično prekrivala jedan od zidova tvog radnog prostora. Što za tebe predstavlja mentalna mapa i kako si počela koristiti ovu metodu razmišljanja i zamišljanja budućih projekata?

Mentalna mapa je konstanta u mom studiju. Svaka traje od dvije do četiri godine, tijekom kojih ih polako konstruiram pa je zamjenjujem sljedećom. Korisne su mi kada gradim kompleksne dugogodišnje projekte jer na taj način strukturiram projekt. Mogla bih to usporediti sa žičanom konstrukcijom koju kipar/ica gradi za svoju buduću skulpturu u glini. Trenutno radim na mentalnoj mapi za pisani rad o društveno angažiranoj umjetnosti odnosno njezinim aktivacijskim potencijalima. Na tvoj prijedlog svoju recentnu mapu prenosim na zid Moderne galerije u sklopu ove izložbe. Nije još dovršena, ali uvodi publiku u moj proces i razmišljanje o društveno angažiranoj umjetnosti.

Vidiš li društveno angažiranu umjetnost kao mehanizam duboke društvene promjene ili strategiju borbe protiv razlika?

Krećem od teze da društveno angažirana umjetnost svojim djelovanjem može činiti svijet boljim mjestom. Za mene je njezina suština otvaranje konkretnih društvenih problema i suočavanje publike s osobnom odgovornošću za društvene devijacije. Smatram kako kroz precizne strategije djelovanja, društveno angažirana umjetnička praksa može dovesti do konkretnih društvenih promjena, i time biti važan agens odnosno pokretač u društvu. Ona je mogući kanal komunikacije, senzibiliziranja, razotkrivanja struktura i mehanizama stigmatizacije u društvu te iznalaženja prijedloga rješenja za pravedniji suživot.

Kao dio hegemonijskog aparata države, umjetnost ima ustaljene moduse vidljivosti i financiranja. One se mogu unutar ruptura u ideološkoj matrici kritički usmjeriti na stvarnost i ukazati na uvriježene mehanizme stigmatizacije.

Otvaranje pitanja, osvještavanje problema, suočavanje s osobnom ulogom gledatelja/gledateljice, pronalaženje mogućih rješenja te, u konačnici, promjena zatečene situacije, osnovni su ciljevi moje umjetničke prakse.

Možemo proširiti razgovor i na društvenu praksu kao širu umjetničku kategoriju kojoj pripada društveno angažirana umjetnost. Mislim pri tome na

sve one umjetničke projekte koji za svoj materijal uzimaju društvene odnose ili rezultate tih odnosa kroz aktivnu participaciju gledatelja, kritiku društvenih odnosa, propitivanje društvenih situacija, rada s određenim zajednicama i slično. Unutar tako ocrtane kategorije, društveno angažirana umjetnost je ona vrsta društvene prakse koja se ne zadovoljava simboličkim ili samo estetskim rezultatom, nego kroz taktičko subverzivno djelovanje iz umjetničkog sistema ostvaruje vidljive rezultate u stvarnom društvenom tkivu. Stoga se uloga umjetnika/ce unutar društveno angažirane umjetnosti ne završava kritikom ili estetizacijom, već konstantnim širenjem znanja i građenjem platforme za zajedničko oblikovanje društvenih odnosa koje dovode do promjena.

Osim u Europi, radila si diljem svijeta, od Sjeverne do Južne Amerike, od Azije do Oceanije. Kako rješavaš složenost lokacija na kojima istražuješ? Kako se pozicioniraš pred različitim društveno-političkim teksturama s kojima se susrećeš?

Problemi koje otvaram u svojim radovima često svoj korijen imaju u društvu u kojem živim. Postsocijalistička društva su i dalje prostor eksperimenta. Ne želim reći da sva završavaju neuspjehom, ali su mahom bolni rezovi koje mi, građanke i građani, proživljavamo vrlo osobno. Sve je na „društvenom pojačalu“, vidljivo, prepoznatljivo, sanirano površinski, no bez pravih strukturnih rješavanja. U tom svjetlu, vrlo lako mogu razumjeti probleme drugih društava, vidim pukotine,

kosti koje izviruju, bolesne organe... Nisu potrebne neke posebne rendgenske naočale da bi se uočile društvene nepravde, ljudi koji su nepravedno izostavljeni i gurnuti na društvenu marginu, a koji s druge strane, zorno, kao ogledala oslikavaju stanje društva.

Primjerice, tema migrantskih radnika/ca koji u Zapadnoj Europi nisu dobro prihvaćeni je još od 60-ih godina prošlog stoljeća dobro poznata u Jugoslaviji. Imali smo u prošlosti nekoliko migracijskih valova prema Zapadu, a zadnja velika migracija hrvatskih građana/ki počela je nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Stoga mi nije bilo teško razumjeti s kojim se problemima susreću migranti/ce u Austriji, Njemačkoj ili Švicarskoj. Izdvojila bih dva svoja rada, „Bosanci van!“ iz 2008. godine, koji je u Crnoj Gori na 53. hercegnovskom zimskom salonu 2020. godine dobio drugu nagradu, i „ISTE – za prihvaćanje različitosti“ iz 2017. godine. Oba su rada puno puta izlagana i citirana. Prvi je nastao na poziv Muzeja moderne i suvremene umjetnosti iz Ljubljane, a drugi je nastao kao samofinancirani projekt u Zagrebu. U Ljubljani sam surađivala s trojicom građevinskih

radnika iz Bosne koji su u tom trenutku radili na zgradi Muzeja preko velike građevinske firme koja im je osigurala radnu dozvolu i brinula o njihovom smještaju i hrani. Uvjeti koje su im osigurali bili su posve neadekvatni, ali se radnici nisu smjeli pobuniti jer im je radna dozvola bila vezana uz tu firmu te bi otkaz značio i gubitak radne vize i povratak u Bosnu. Zajedno s radnicima, kreirala sam *city light* plakate koji su vjerno oslikavali

njihove životne uvjete i probleme s kojima su se suočavali u Sloveniji te smo postavljajući ih u centar grada javno istupili protiv takve situacije sa željom da se otvori dijalog s javnošću. U tome smo uspjeli, čemu svjedoči cenzura rada od strane gradske uprave. Drugi dan nakon postavljanja plakata, Grad je uklonio sve plakate iz centra Ljubljane! Nakon inzistiranja od strane Muzeja, plakati su vraćeni. <https://www.andreja.info/projekti/bosanci-van-radnici-bez-granica/>

U projektu ISTE sam u Zagrebu radila s pet žena različitih manjinskih identiteta, parafrazirajući pitanje koje je Arjun Appadurai postavio u knjizi „Strah od malih brojeva“. Zanimalo me je zbog čega se ljudi u Zagrebu „boje“ žena koje su prešle pedesetu godinu života, koje su rijetke (u smislu malih brojeva) i potpuno neopasne za domicilno stanovništvo te što je razlog njihovoj konstantnoj diskriminaciji? Željela sam detektirati osnovne probleme s kojima se one susreću na svakodnevnoj i institucionalnoj razini, a koji su rezultat diskriminirajućih oblika ponašanja i diskriminirajuće legislative. Nakon niza zajedničkih radnih

sastanaka zaključile smo da su one te koje su izložene nelagodnosti i strahu, primjerice, dok prolaze određenim dijelovima grada zbog boje kože ili vjerskih obilježja (hidžab), da osjećaju nelagodu zbog uporabe vlastitog jezika (arapski), da nemaju mogućnost usvajanja djeteta u istospolnoj zajednici, da im je odbijen azil. Osim plakata s njihovim „željama“ za normalizaciju života, pogotovo njihove djece, napravili smo i kratku edukativnu animaciju namijenjenu mladim ljudima i proširili ga po društvenim mrežama. Rad je postigao uspjeh koji zapravo nismo očekivale. Do sada je izlagan u više od deset zemalja jer su, nažalost, identični problemi diskriminacije prisutni i u drugim zemljama oko nas: <https://www.andreja.info/projekti/iste-za-prihvatanje-razlicitosti/>

Kod oba ova rada možemo govoriti o dvostrukoj liniji djelovanja. S jedne strane u procesu nastajanja, a s druge o djelovanju rezultata rada koji osvještava i time mijenja društvo. Tijekom rada na oba projekta promjene su se dogodile i u nama samima - naša suradnja, osobno osnaživanje sudionika i sudionica rada kroz javno istupanje, propitivanje pozicija i osjećaj zajedništva. Ovdje

bih htjela podsjetiti na srodnu misao Antonia Gramscia kada je djelovanje (agency) opisao kao rat pozicija u kojemu trebamo stvarati situacije i osnaživati osobe koje mogu predvoditi pokrete prema kolektivnoj promjeni.

Pojmovi promjene, jednakosti, rada, legalno-ilegalnog, ljudi, prava, samoorganiziranja, stigmatizacije, stranca ili tolerancije često se nalaze u diskursu koji okružuje tvoj rad. I doista, o socijalnim razlikama govoriš na vrlo izravan i otvoren način. S druge strane, također pratiš započete projekte na način da istraživanje traje i nikada ne staje, pronalazeći različite načine prezentacije ili ponavljanja postojeće ideje. Smatraš li se aktivistkinjom ili društveno angažiranom umjetnicom? Koje bi bile granice društveno angažirane umjetnosti iz tvoje perspektive?

Baveći se, od samih početaka svog umjetničkog djelovanja, temama poput rasizma, rodne ravnopravnosti i društvene pravde te njihovim utjecajem na pojedince i društvo u cjelini, koristim različite metode društvene prakse kako bih potaknula publiku na razmišljanje i akcije u vezi društveno-političkih pitanja. Radom stvaram pozitivnu atmosferu dijaloga i osvještavanja o društvenim problemima za koje smatram da zajednički možemo pronaći točke otpora. Kroz radove želim osobama koje se uključuju u projekt omogućiti da same govore o svojim problemima, pružam im alat,

ali ne govorim umjesto njih. Umjetnost je dio privilegirane društvene strukture. Koristim njezine resurse s jasnim ciljem otvaranja prostora i onima koji nemaju svoj glas. Pri tome mi je izuzetno važno da svatko bude činitelj, agent unutar polja koje smatra bitnim. Zajednica nam postaje fragmentirana, društveno se tijelo rasipa. Umjesto politička bića, ljudi su postali potrošači. Individualiziramo se, samopogodujemo neovisno o potrebama drugih. Stoga mislim da je bitno da konstantno promišljamo kakvu zajednicu time stvaramo i ima li mjesta za bolje odnose. Umjetnost ima transformativnu moć. Ona očučuje, budi, preispituje, vraća naš pogled na ljude oko nas i potiče empatiju. JA postaje MI.

Rekla bih da moj rad nije aktivistički, ali jeste angažman za dijalog i razumijevanje različitih pozicija. U tom smislu ne vidim da umjetnost ima granice, ona jeste ograničena budžetom, tržištem umjetnina koja je kooptira na različite načine i oduzima joj oštricu, ali to nije karakteristika samo umjetnosti. Živimo u hiperkapitalizmu i trebali bismo se truditi ne podlijegati koliko i kada smo u mogućnosti, pa bih u tom smislu rekla da suosjećanje, empatija, ljubav prema osobi kraj nas, neovisno što možda nije slična nama u vjerskom, rasnom, etičkom, seksualnom, klasnom ili bilo kojem drugom smislu, ostaje osobna odluka.

Moji radovi govore o važnosti preuzimanja osobne odgovornosti prema ljudima koji nas okružuju, kao i prema društvu u kojem živimo. Smatram da umjetnost ima jak politički potencijal što bih potkrijepila razmišljanjima belgijske politologinje Chantal Mouffe koja u tekstu „Umjetnički aktivizam i agonistički prostori“ postavlja tezu da umjetničke prakse igraju ključnu ulogu u potkopavanju dominantne hegemonije i izgrađivanju novog subjektiviteta. Pri tom Mouffe misli na prakse koje osvještavaju agonistički pristup, čine vidljivim ono što dominantni konsenzus nastoji zamagliti i daju glas svima koji su ušutkani u okvirima postojeće hegemonije. Njihov je cilj, kaže, zauzeti javni prostor i uzburkati uglučanu sliku koju korporativni kapitalizam pokušava proširiti te u prvi plan dovesti njegov represivni karakter.

U svojim radovima publiku pozivam na kreativno i osviješteno uključivanje u rad, dajući im prostor odlučivanja i suradnje u izradi ili dovršavanju rada. Takva participacija može djelovati na zatečenu situaciju i dovesti do promjene. Zato je, za mene, suvremena društveno angažirana umjetnička praksa važan agens u društvu. Pri tome, agens definiram kao pokretača radnji koje su promišljene i uključuju donošenje odluka i predvode prema kolektivnoj promjeni i preuzimaju odgovornosti.

Kao primjer rada koji uključuje aktivnu suradnju s jasnim ciljem i ishodom te podriva postojeću hegemoniju, navest ću svoj rad „NAMA: 1908 radnika, 15 robnih kuća“ iz 2000. godine. Radi se o političkom i angažiranom umjetničkom radu koji je nastao u suradnji sa sindikatom lanca robnih kuća NAMA, u vrijeme bezuspješnih radničkih prosvjeda zbog neisplaćenih plaća i praznih policu u dućanima. Između tri posve različite ideje s kojima sam željela „pojačati glas“ radnica u javnosti, one su se odlučile na prijedlog sa plakatima u *city light* boksovima smatrajući da time dobivaju najveću vidljivost. Plakate s Naminom radnicom u prepoznatljivoj radnoj uniformi i s tekstom „NAMA: 1908 radnika, 15 robnih kuća“ postavile smo na centralnim gradskim lokacijama. Nakon tri dana krenula je lavina napisa u novinama s pitanjem tko je i s kakvim ciljem postavio plakate. Egzis-

tencijalna neizvjesnost radnica time je dodatno dovedena u fokus javnosti kao i pitanje netransparentnih privatizacija. Posredstvom medija ponovno se pokrenuo javni dijalog pod čijim se pritiskom promijenila prethodna odluka o zatvaranju poduzeća i rasprodaji nekretnina. Konačni je ishod bio stečaj s preustrojem. Radnici/e nisu bili/e otpušteni/e, plaće su isplaćene, robne kuće su nastavile raditi.

<https://www.andreja.info/projekti/nama-1908-zaposlenika-15-robnih-kuca/>

Nedavno si u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci izložila projekt iz 1999. *Zatvorena zbilja – Embrio*, rad temeljen na interaktivnoj web aplikaciji, u koji si uključila nekoliko znanstvenika/ca i sociologa/inja, potaknuvši još tada raspravu o društvenim implikacijama genskog inženjeringa. Što misliš, što rad *Embrio* govori o današnjem specifičnom kontekstu? Smatraš li ga historiziranim ili misliš da još ima utjecaja?

Embrio je za mene bio rad koji je progovario o budućnosti. Devedesete su zbog rata bile mračne, teške, deprimirajuće. Htjela sam otvoriti jednu drugačiju temu, potaknuti dijalog u kojemu možemo skupa zamišljati, maštati, stvarati (daleki) budući svijet. U tom je trenutku to bila dobra odluka, ljudi su se zainteresirali, uključivali, atmosfera je bila pozitivna.

<https://www.andreja.info/projekti/zatvorena-zbilja-embrio/>

Danas kada razmišljamo o „budućnosti“, uglavnom s distopijskim krajem za čovjeka u doba antropocena, mislim da je *Embrio* aktualan, ali u drugom ključu. Trenutno radim na novom projektu u kojem povezujem pitanje budućnosti tehnologije oslanjajući se na jedan svoj drugi internetski rad, „Distributivna pravda“ iz 2012. godine. Ovaj rad je otvarao zajednički dijalog o pravednoj raspodjeli dobara i propitivao osjećaj osobnog udjela u tome. <https://www.andreja.info/projekti/distributivna-pravda/>

No danas, uzimajući u obzir planetarne antropocene uvjete koji nas okružuju, ekološku pravednost, klimatske rizike, globalnu raspodjelu resursa i socijalnu pravdu uviđamo neizbježnu povezanost na planetarnom nivou. Stoga sve više uviđamo neophodnost senzibiliziranja na trenutno stanje i na promjenu odnosa prema svijetu koji nas okružuje. Osnovno pitanje sada je, rekla bih: što je pravedna distribucija na planetarnom nivou te koji su nam alati na raspolaganju da je postignemo? Tehnologije koje koristimo, uključujući i umjetnu inteligenciju preslikavaju nehumane aspekte sadašnjeg društva, stoga planetarna pravda ima suštinsku povezanost i s nekropolitikama, odnosno kontrolom smrti putem državnog nasilja, što me posebno interesira unutar ove šire slike koju sam ocrtala, a pri čemu se oslanjam na teorijska promišljanja filozofkinje Rosi Braidotti i politologa Achillea Mbembea. Braidotti nas upozorava na drugo lice biopolitike upravljanja, koje osim povezanosti sa Zoe, ima suštinsku povezanost i s nekropolitikama, preuzeimanjem kontrole nad smrću putem državnog nasilja o čemu govori Mbembe. Smrt se postavlja kao centralni element društveno političkih odnosa u Africi i drugim nepriviligiranim područjima svijeta. Ona je legitimna i prihvatljiva, neosporavana, dok se mehanizmi nasilja konstantno nadograđuju. Nekropolitike i globalne neoliberalne ekonomije se međusobno podržavaju

stvarajući opresivna društva, čime smrt – a ne život, postaje sredstvo moći i dominacije nad velikim dijelom svjetske populacije. To su prema Braidotti nehumani aspekti posthumanog stanja. Pozivajući se na Mbemba, ona mnoge suvremene ratove koje vode zapadni saveznici vidi kao neokolonijalna osvajanja rudokopa i ostalih geofizičkih izvora radi profita. Upotreba tehnološki posredovanog nasilja Braidotti naziva novom „semiozom usmrćivanja“ koji kreiraju paralelne „svjetove smrti“ u isto vrijeme kružeći globalnim mrežama kao infotejmenti i dovodeći u pitanje posthumanu etiku.

Usku vezu s *Embrijem* tj. tehnologijama koje utječu na čovjeka vidim u teorijama posthumanog, odnosno novom subjektivitetu koji će čovjeka sve tješnje spajati s mašinom čineći naš identitet fluidnim i promjenljivim. Postajemo asamblaži svega što nas okružuje, nomadski subjekti, kako kaže Braidotti.

Budući projekt „Zabrinuti stojimo na pragu osvojenog svijeta“ temeljen na ovim postavkama radim s Umjetničkim paviljonom u Zagrebu i trenutno je u fazi prikupljanja sredstava za produkciju.

Od 2018. svoju umjetničku energiju posvećujem multidisciplinarnom projektu *Vi ste Partiju izdale onda kada je trebalo da joj pomognete*. Za ovaj projekt koristila si svoju umjetničku metodu istraživanja i *site specific* intervencije tijekom duljeg vremenskog razdoblja i rada sa suradnicima iz različitih disciplinama, stvarajući performativne-video radove, fotografije, skupljajući svjedočanstva, zajedno uz organiziranje radionica s ciljem rekonstrukcije mentalnog i emocionalnog stanja žena zatočenica na otocima Goli i Sveti Grgur. Kako bi okarakterizirala ovaj projekt – kao reprezentativan za hrvatsko društvo, kao remetilački za ustaljenu povijesnu nit ili kao kolektivnu odgovornost?

Višegodišnji umjetničko-istraživački projekt *Vi ste Partiju izdale onda kada je trebalo da joj pomognete*, započeo 2019. godine, u cjelovitom obliku predstavljen je javnosti na samostalnoj izložbi u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci 2022. godine, a prije toga 2021. u Povijesnom i pomorskom muzeju u Puli s video-instalacijom i raspravom na temu „History / HERstory: diskusija o ženama u povijesti političkog logora

Goli otok“. Ove je godine bio postavljen u Manili u Muzeju Vargas, s drugačijim naglaskom tema na radioničkim dijelovima projekta. U ovom sam projektu, kroz različite medije suvremene umjetnosti, ponovno zasnovane na društveno angažiranoj umjetničkoj praksi, tematizirala, zajedno s dvije izvanredne suradnice Renatom Jambrešić Kirin, antropologinjom i feminističkom teoretičarkom i Dubravkom Stijačić, psihoterapeutkinjom, stradanje više od 850 kažnjenica na Golom otoku i Svetom Grguru od 1950. do 1956. godine, nakon političkog raskola Tita i Staljina. Marginalizirana ženska povijest polazišna je točka istraživanja i aktivacije teme koja se odvija kroz prostorne umjetničke intervencije na lokalitetima ženskog političkog logora, sve tri izložbe, internetske stranice, publikacije, strateškog rada na medijskoj vidljivosti te diskurzivnog programa i niz radionica i razgovora. <http://www.zene-arhipelag-goli.info/>

Projekt problematizira kolektivnu amneziju nasilne ženske povijesti s ciljem uspostavljanja pravednijeg pamćenja i stremi ka osvješćavanju činjenice da je logorska struktura uvijek moguća. On upućuje i na tiho odobravanje i sudjelovanje u totalitarnim režimima koji se naziru oko nas. Drugim riječima, poziva nas na kolektivnu odgovornost prema budućnosti vraćajući nas 64 godina unatrag prema jednoj, nikada do kraja, ispričanoj stranici naše zajedničke povijesti.

Jedan, meni važan, segment projekta koji je još uvijek u nastajanju, je participativna gradnja antispomenika kroz akciju „850 žena za 850 žena“. Radi se o tome da pozivam žene da, kroz radionice, u glini izrade po jednu skulpturicu za svaku od kažnjenica koja je prošle logorsku represiju. Kroz proces u kojemu kolektivno gradimo antispomenik marginaliziranom povijesnom događaju kao jednom od filtera dekonstrukcije, novog promišljanja i prihvaćanja prošlosti te izgradnje novih

sjećanja, projekt pridonosi decentraliziranosti kolektivnog pamćenja. Koncept antispomenika uključuje publiku u proces prenošenja memorije pri čemu svatko ponaosob, ovisno o vlastitom interesu traži informacije i odgovore te gradeći vlastito sjećanje postaje prenositelj/ica memorije – spomenik - preuzimajući i odgovornost za budućnost. <http://www.zene-arhipelag-goli.info/antispomenik/>

U svojim nedavnim projektima prihvatila si izravniji način rješavanja društvene nepravde – korištenjem simulacije reklamnih plakata koji sadrže ispovijesti ranjivih ljudi (tj. radnika migranata, majki tinejdžerica, imigranata) dajući slobodu i glas ljudima koje društvo tretira i percipira jednostrano. Također, tvoj dugoročni projekt *ISTE – za prihvaćanje različitosti* izgrađen je oko ovih tema. Smatraš li da je ovaj proces sinonim za artifikaciju ili za stvaranje društvene svijesti? Kako doživljavaš prisutnost Drugoga u današnjem svijetu?

Ako artifikaciju promatramo kao ideju procesa koji donosi promjene u teksturi događaja ili radnje kako bi služio svrsi umjetnosti, izlaganja ili prezentacije, onda ne smatram da su procesi koje prolazim tijekom svojih projekata artifikacija života. Suprotno tome, cilj je na izravan, ponekada možda i prozivački način (kao što je slučaj s plakatima „Bosanci van!“ ili „Samo za Austrijance“) služeći se umjetničkim alatima utjecati direktno na život. Promjene se događaju u teksturi društva koje dijelimo, a ne u umjetnosti iz čijeg okvira je omogućeno djelovanje.

Svi možemo u nekom aspektu života postati Drugi. Ostati nezaposleni, razboljeti se, migrirati, osiromašiti, na koncu ostariti... sve su to mogućnosti marginalizacije i gubljenja društvenih uloga i privilegija. Jedina je konstanta da živimo u fluidnom, promjenljivom svijetu u kojemu smo oslonjeni jedni na druge i na zajednice koje gradimo. Ono što unutar svojih radova problematiziram je prepoznavanje sebe u različitim definicijama Drugoga i senzibilizacija za takve i slične životne situacije. S obzirom na stanje današnjeg svijeta mislim da su neophodne suradnje, tješnja povezivanja i širenja saveza u nastojanju stvaranja kvalitetnijeg društva u čemu umjetnost može biti jedan od važnih agensa.

Radovi

Segmenti radova uvrštenih u izložbu "Mi: Glasovi"

Simulacija marketinške kampanje, radovi nastali 2000.-2023.

Nama: 1908 zaposlenika, 15 robnih kuća, projekt u javnom prostoru, Zagreb, 2000.

Rad je nasto na poziv kustosica izložbe "Što, Kako i Za koga" posvećene 152. godišnjici objavlivanja Komunističkog manifesta. U središtu rada je "NAMA" (NARodni MAGazin) - najveći lanac robnih kuća u bivšoj Jugoslaviji, simbol socijalističkog blagostanja, koji u tranzicijskim uvjetima postaje neprofitabilan i propada. U vrijeme kada se projekt razvija, police u robnim kućama su prazne, a sudbina 1908 zaposlenika koji svakodnevno rade bez plaće pored praznih polica je neizvjesna. Zaposlenica na plakatu predstavlja individualnu i kolektivnu neizvjesnost koja prati tranziciju u hrvatskom gospodarstvu.

Realizacija projekta: Nastao za izložbu "Što, kako i za koga", kustosice Ana Dević i Nataše

Ilić. / Radnice NAME: Branka Stanić, Biserka Kanenarić i Barbara Kovačević. / Dizajn plakata Dejan Dragosavac-Ruta / Fotografija Mare Milin / Stajling Robert Sever / Šminka Saša Joković / Foto-dokumentacija projekta Mare Milin i Ivo Martinović / Produkcija WHW, Zagreb.

Razgledavanje, Graz, 2003.

Plakat kolažira fotografije gradskih "znamenitosti" koje su snimili tražitelji azila iz azilanstkog

centra. Uz svaku fotografiju navedeni su podaci o osobi koja je snimila fotografiju: ime, godine, zemlja dolaska i vrijeme provedeno u čekanju do potvrde statusa (često preko godinu dana), kao i kratak opis iskustva grada iz prvog lica. Rad je ovim ljudima, često javno nevidljivim i nepoželjnim, ponudio platformu za subjektivizaciju i potvrđivanje njihova prava na prostor grada.

Produkcija: 4. Austrijski trijenale fotografije, Graz, 2003.

Maloljetnička trudnoća, marketinška kampanja, Liverpool, 2004.

Rad tematizira visoki postotak maloljetničke trudnoće u Velikoj Britaniji koji je, u vrijeme nastanka rada najveći u Europi. Rad je ponuđen kao medijska kampanja u kojoj se u dobro dizajniranim reklamnim fotografijama objavljujanim u dnevnim novinama, ženskim listovima i časopisima za mlade te plakatima u javnom gradskom prostoru, ljupkoj ikonografiji malih beba i dječjih soba pridružuje natpis o primatu Velike Britanije u maloljetničkim trudnoćama i izjave maloljetnih majki o životu s djetetom, ustajanju, brizi, odlasku u školu, učenju... Autorica pritom ne osuđuje niti tretira mlade majke kao maloljetnice problematičnog ponašanja već upozorava da se radi o urgentnoj društvenoj situaciji u kojoj poziva javnost na djelovanje. Institucija Bijenala nije bila spremna podržati realizaciju rada. Zahtijevala je od autorice da ukloni s plakata podatak o

Velikoj Britaniji kao zemlji s najvećim postotkom maloljetničke trudnoće, a ona je, ne odustajući od natpisa, ponudila da se kampanja kao prijedlog predstavi na izložbi, a da o njezinim spornim pitanjima odluče posjetitelji. U konačnici, kampanja ipak nije održana iako je publika izglasala potrebu za njom.

Realizacija projekta: Asistencija: Ivo Martinović / Izrada marketinške strategije: Millenium promocija d.o.o. / Dizajn: Dejan Janković-Gumi / Prijevod: Susan Jakopec / Produkcija: 4. Liverpoolski bijenale

Samo za Austrijance, plakati, poštanski letci, novinski oglasi, Gornja Austrija, 2005.

Serijski novinski oglasi, plakata i letaka, kojim autorica nudi ekskluzivne poslove namijenjene isključivo Austrijancima. Pomniji pogled na sadržaj atraktivnog dizajniranog oglasa otkriva ironijski obrat: karijere koje se nude visokoškolanom, pouzdanom, vrijednim, komunikativnim i sličnim osobinama obdarenim Austrijankama i Austrijancima karijere su u „svijetu čišćenja“ i pružanju seksualnih usluga. Poslodavac nudi sljedeće uvjete: niske plaće, težak fizički rad, neplaćeni prekovremeni rad, nepostojanje zdravstvenog osiguranja, zaposlenost na kratki rok, nepriznavanje akademske kvalifikacije, visoki psihički i fizički rizik, financijsku eksploataciju, socijalnu isključenost, rasnu i seksualnu diskriminaciju. Zainteresiranima je ponuđen broj tele-

fona na koji se mogu prijaviti. Tek s tim pozivom saznaju da se radi o umjetničkom projektu koji tematizira stvarne uvjete rada migranata u Austriji, a koji su prezentirani u oglasu kao izvanredna prilika za Austrijance. Istovremeno, oni koji su nazvali zamoljeni su da iskažu svoj stav o takvom odnosu prema migrantima.

Realizacija projekta: Dizajn: Dejan Dragosavac Ruta / Organizator: Festival regija & Martin Fritz (direktor) / Asistencija: Wolfgang Schmutz i Ivo Martinović / Produkcija: Festival Gornje Austrije

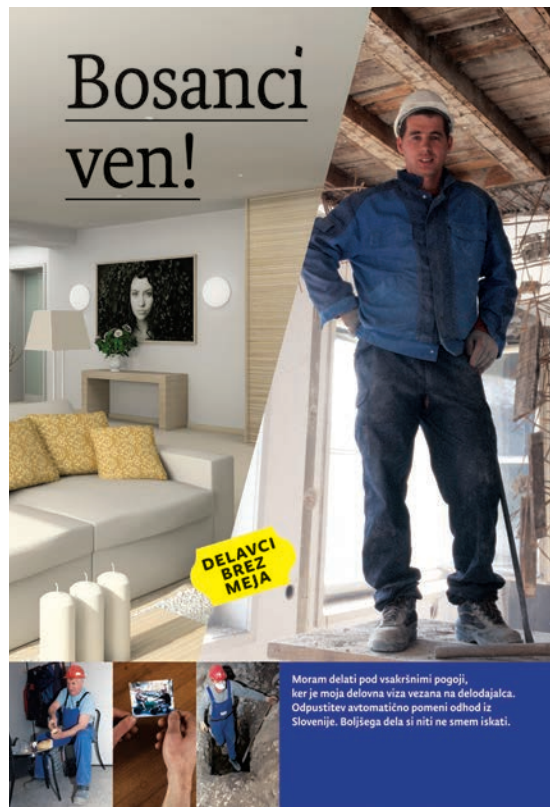
1 franak = 1 glas, politička umjetnička intervencija, Zürich, 2008.

Politička umjetnička intervencija kojom autorica odgovara na temu samoorganizacije u uvjetima prekarnog rada. Poziva ilegalizirane švicarske imigrante – ljude koji žive bez odgovarajućih dokumenata da doniranjem jednog franka sudjeluju u aktualnoj obnovi zgrade švicarskog Parlamenta. Simbolička gesta donacije ustvari je njihov čin progovaranja, ukazivanja na vlastito postojanje u društvu koje ih ne priznaje, a koje svojim radom svakodnevno održavaju.

Prikupljanju novca prethodili su javni pozivi *Sans-Papiers* imigrantima na anonimno sudjelovanje u donaciji i to kroz višemjesečnu medijsku kampanju putem velikog digitalnog displeja na glavnom ciriškom kolodvoru, plakata u javnim prostorima, novinskih oglasa i letaka čime se senzibilizirala javnost te paralelnu tihiu kampanju - direktno obraćanje ilegaliziranim osobama do kojih se često dolazilo skrivenim kanalima, a čiji je cilj bio ne samo pozivanje na sudjelovanje već i osnaživanje obespravljenih osoba za politički dijalog s predstavnicima vlasti.

Sakupljeni novac, Parlament je prihvatio primiti, no dva sata prije javnog čina predaje donacije povukao je svoju odluku. Prikupljeni se iznos danas nalazi na računu SPAZ -a (Centar za ilegalizirane osobe, Zürich) čekajući vladu koja će biti otvorenija prema ilegaliziranim radnicima u Švicarskoj.

Realizacija projekta: nastao za izložbu "Work To Do! Self-organisation In Precarious Working Conditions" kustosa/ice Katharina Schlieben & Sonke Gau / Produkcija: Shedhall (Rote Fabric), Zurich.

Bosanci van!, projekt za izložbu Muzej na cesti, Ljubljana, 2008.

Rad je nastao na poziv Moderne galerije / Muzeja savremene umjetnosti, Ljubljana koja je organizirala izložbu „Muzej na cesti“ održavanoj za vrijeme trajanja građevinskih radova na zgradi Muzeja. Umjetnici/ce su trebali odgovoriti na kustosku temu „Urbane margine: paralelne strategije opstanka, samoorganiziranje, migranti, radnički hosteli, zatvori...“ Andreja Kulunčić realizirala je svoj rad u suradnji s trojicom građevinskih radnika iz Bosne koji su u to vrijeme

radili na obnovi zgrade Moderne galerije, a koji su živjeli u Sloveniji seleći se iz smještaja u smještaj oviseci o volji poslodavca uz koje je vezana njihova boravišna dozvola i bez institucionalne zaštite svojih prava. Trojica radnika i umjetnica potpisali su autorske ugovore s Muzejom s jednakim uvjetima i zajedno su radili na osmišljavanju i realizaciji projekta. Četiri osnovne točke oko kojih se koncentrirala kampanja – uvjeti rada, život u samačkom domu, nekvalitetna prehrana i odvojenost od obitelji – direktni, autoironijski ton te korištenje njihovih fotografija u kampanji, odabir je radnika. Te su teme iskomunicirali na *citylight* plakatima supostavljajući stanove koje su gradili prefigurirane u fotografiji idealnog dizajnerskog interijera i vlastito neadekvatno životno okruženje. Gradske su vlasti još za trajanja izložbe uklonile plakate s gradskih ulica, nakon čega su ih na inzistiranje Muzeja vratili.

Projekt je realiziran u suradnji sa: OSMAN PEZIĆ, SAID MUJIĆ, IBRAHIM ČURIĆ / Dizajn: Dejan Dragosavac-Ruta / Fotografija: Dejan Habicht / Produkcija: Moderna galerija Ljubljana.

index.žene, interaktivni projekt, Split (2007), Napulj (2012), Beograd (2013), Ljubljana (2014)

U interaktivnom projektu *index.žene* Andreja Kulunčić pokreće proces osvještavanja žena vlastite pozicije u svom privatnom i poslovnom okruženju. Žene su, putem plakata smještenih na frekventnim javnim mjestima u gradu, pozvane da za vrijeme trajanja izložbe na besplatnom telefonskom broju ostave poruku osjećaju li se zadovoljne, diskriminirane ili zlostavljane. Rezultati telefonskih poziva prikazuju se na displeju postavljenom na nekom uočljivom punktu. Za vrijeme trajanja akcije, u galeriji se organiziraju diskusije kojima se tema sagledava s teorijskog aspekta.

Koristeći formu *billboarda* s pozivom na sudjelovanje, Andreja Kulunčić koristi slikovnu retoriku medijskih kampanja i modne reklame. Međutim, jasan i općeprihvaćen diskurs nagovaranja ispunjava novim sadržajem sa suprotnim etičkim principom: adresantica poruke nije tretirana kao objekt koji se treba uklopiti u određenu (komercijalnu) ponudu već joj se nudi mogućnost aktiviranja u smislu osvještavanja individualne pozicije prepoznate kroz određene modele ponašanja kojima je izložena.

Realizacija projekta:

Ljubljana: Model Katja Mohar Bastar / Fotografija Nada Žgank / Dizajn Neja Englesberger, Saša Kerkoš // U okviru samostalne izložbe „index.žene“, kustosica Mara Vujić // Produkcija Društvo Mesto žensk, Ljubljana, 2014.

Beograd: Model Dobrila Joksimović / Fotografija i dizajn Studio Orange // U okviru samostalne izložbe „index.žene“, kustos Zoran Erić // Produkcija Muzej savremene umetnosti, Beograd, 2013.

Napulj: Model Claudia Carbone / Dizajn Luca Mauloni // U okviru samostalne izložbe „Are you optimistic about the Future?“, kustosi Radmila Iva Janković, Adriana Rispoli, Eugenio Viola // Produkcija Muzej MADRE, Napulj, 2011.

Split: Dizajn Jurana Puljić // U okviru grupne izložbe „Žena na raskrižju ideologija“, kustosica Ana Peraica // Produkcija HULU, Split, 2007.

ISTE – za prihvaćanje različitosti, intervencije u javnom prostoru, 2017. - 2018.

„ISTE“ je naziv pod kojim djeluje grupa žena različitih manjinskih identiteta. Inicijalno okupljene na poziv Andreje Kulunčić, koja je također članica kolektiva, one su nizom radioničkih sastanaka detektirale osnovne probleme s kojima se susreću na svakodnevnoj i institucionalnoj razini, a koji su rezultat diskriminirajućih oblika ponašanja i diskriminirajuće legislative: od straha od prolazaka određenim dijelovima grada zbog boje kože ili vjerskih obilježja (hidžab), nelagode zbog uporabe vlastitog jezika (arapski), do nemogućnosti usvajanja djeteta u istospolnoj zajednici ili dobivanja azila. Zajednički osmišljavaju javnu kampanju u kojoj govore iz prvoga lica o tim problemima. U trenutku kada su izgovoreni javno, u animiranom videu dijeljenom na društvenim mrežama ili plakatima u *city light* boksovima i oglasima u novinama, ili, pak, duhovito pretočenih u turistički vodič s markiranim zonama opasnima za strance, oni prestaju biti problemi određene osobe ili skupine ljudi, već se očituju kao simptomi kolektivnih identiteta.

Plakati – Autorice: kolektiv ISTE / Dizajn: Dejan Dragosavac – Ruta / Fotografije: Ivan Posavec.
Animacija – Autorice koncepta i scenaristice: kolektiv ISTE / Režija i animacija: Vedran Štefan / Montaža: Maida Srabović / Dizajn zvuka i mix: Ivan Mihoci / Glazba: Žen “Slava Raškaj” / Prema video predlošku kolektiva ISTE / Producent: Udruga Mapa

Koncept i organizacija projekta: Andreja Kulunčić / Dokumentacija projekta: Ivo Martinović
Tekst o projektu: Irena Bekić / Produkcija projekta: Udruga MAPA, Zagreb, 2017.

Učimo napraviti mjesta svima, kampanja u javnom prostoru, intervencija na građevinskoj skeli Umjetničkog paviljona u Zagrebu, 2023.-2024. Rad realiziran za Umjetnički paviljon u Zagrebu. Prvi dio realiziran je sredinom prosinca kao kampanja u *city light* boksovima i *billboardima* po gradu, a drugi se planira postaviti na građevinske skele oko Paviljona.

Rad je nastao je u suradnji s indonezijskim radnicima zaposlenim na obnovi paviljona. To su ljudi koji žive svoj nevidljivi život među nama obnavljajući naše spomenike kulture, a mi se ne bismo smjeli praviti da ih nema držeći se čvrsto za svoje koncepte življenja pri čemu svaki dolazak stranca ili prisustvo nečijeg nepriviligiranog života narušava, ionako trusne, granice tih konceptata. Na plakatima su izjave indonezijskih radnika o tome što misle o životu u Europi, kako se osjećaju, o suživotu s nama i zajedničkoj budućnosti. Oni govore i o svojoj kulturi koju bi voljeli predstaviti - kazalištu wayang, čija se tradicija od 3000 godina kroz plakate upisuje u javni prostor grada i isto tako premrežuje sa 125 godina Paviljona.

Realizacija projekta: Dizajn plakata Dejan Dragosavac Ruta / Prijevod s indonezijskog tijekom suradnje s radnicima: Marina Pretković / Indonezijski radnici žele zadržati anonimnost / Produkcija: Umjetnički paviljon u Zagrebu.

Video radovi

Rekonstrukcija (ne)važnog dana naše povijesti, dva dokumentarna video filma, 12 min, 2007.

Video rad *Rekonstrukcija (ne)važnog dana naše povijesti* sastoji se od dva dokumentarna video filma snimljena na istoj lokaciji u kojima Andreja Kulunčić sa svojim sugovornikom rekonstruira dva povijesno udaljena događaja koja su se ondje odvijala, a koja su okarakterizirana kao važan odnosno nevažan dan za hrvatsku povijest. Mjesto filma i mjesto snimanja je devastiran dvorac Tikveš smješten unutar parka prirode Kopački rit u istočnoj Hrvatskoj. Dvorac je izgrađen u drugoj polovici 19. stoljeća. Bio je rezidencijalni lovački kompleks obitelji Habsburg, zatim dinastije Karađorđević te lovačka rezidencija jugoslavenskog predsjednika Josipa Broza Tita (1892. – 1980.). Tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj, Dvorac je bio sjedište srpske paravojske skupine Arkanovih tigrova i u potpunosti je devastiran.

Autoričin sugovornik i vodič kroz ruševne prostorije dvorca je nekadašnji domar koji je posao domaćina obavljao od 1978. do izbijanja rata 1991., Mirko Bilokapić. U *Rekonstrukciji Nevažnog dana naše povijesti* on se, navođen umjetničnim pitanjima, prisjeća detalja Titove svakodnevnice, od doručka u njegovoj sobi do šetnji, lova, opuštenih popodneva uz filmove ili zabavljače koji su dolazili. Opisuje namještaj i tepihe, lovačke trofeje i slike flamanskih majstora s detaljima poput dimenzija ili radionice u kojoj su bile restaurirane. *Rekonstrukcija važnog dana naše povijesti* rekonstrukcija je povijesnog sastanka dvojice predsjednika bivših republika jugoslavenske države, hrvatskog Franje Tuđmana i srbijanskog Slobodana Miloševića, 15. travnja 1991. Dvadesetak dana kasnije izbili su prvi oružani sukobi na području bivše Jugoslavije, u istočnoj Slavoniji.

Realizacija projekta: Snimatelj: Ivo Martinović / Sugovornik: Mirko Bilokapić (domaćin Dvorca Tikveš od 1978. do 1991.god) / Video je realizira u okviru Baranjske umjetničke kolonije-BUK / Dvorac Tikveš, 2007.

Što je meni naša borba dala?, dokumentarni video, 2014. i 2015.

Film je snimljen s ciljem prikaza različitih ishoda radničke borbe. O svojim iskustvima u pokušaju očuvanja tvornica i radnih mjesta govore sudionici i sudionice štrajkova iz tvornica Itas (Ivanec), Jedinstvo (Zagreb), Pirotehničari (Karlovac), DTR (Zagreb), Finvest (Čabar) i Croatia Bus (Zagreb). Film je dio autoričinog višegodišnjeg projekta „Kreativen strategije“.

Video je dio projekta “Početnica zajedničkog djelovanja” autorica koncepta: Andreja Kulunčić / snimatelji: Martin Beroš i Bruna Nedoklan / montaža: Maida Srabović / koordinator sudionika: Bojan Nonković / sudionik videa, suradnik na konceptu i sukoordinator sudionika: Tomislav Kiš / sudionici u videu: Dragutin Varga (Itas); Ivan Grošek (Jedinstvo); Minja Saracco (Pirotehničari); Marinko Vidaković (bivši zaposlenik

Croatia Busa). / asistentica produkcije: Martina Kontošić / WHW / video oprema: Kinoklub Zagreb, Udruga MAPA / produkcija: Što, kako i za koga/WHW i Udruga MAPA / Zagreb, 2014.

Izdvojene rečenice

Vi ste Partiju izdale, onda kada je trebalo da joj pomognete, svjedočanstva političkih zatvorenica Vere Winter i Milke Pucine, od 2018.

Vi ste Partiju izdale, onda kada je trebalo da joj pomognete je kontinuirani projekt koji je Andreja Kulunčić pokrenula 2018. s antropologinjom Renatom Jambrešić Kirin i psihoterapeutkinjom Dubravkom Stijačić, fokusiran na živote žena interniranih u politički logor na otocima Goli Otok i Sveti Grgur. Tijekom četiri godine trajanja, projekt se sastojao od nekoliko ključnih umjetničkih aktivnosti: istraživanja, intervencije na lokalitetima ženskog političkog logora na Golom otoku i Svetom Grguru, izložbe u muzeju s participativnim i diskurzivnim programom koja se istodobno odvijala i u javnim gradskim prostorima, izrade mrežne stranice, publikacije, te strateškog pristupa medijskoj vidljivosti. Goli otok i Sv. Grgur su mjesta koja su se urezala u kolektivno pamćenje kao mjesta represivne destalinizacije. Osnovani 1949. s namjerom preodgoja partijskih neistomišljenika. Titova ideja da se Kominformisti moraju slomiti, a ne ubiti, otvara, osim redovnih metoda koncentracijskih logora, uvođenje niza specifičnih značajki Golog Otoka, posebno u odnosu na žene. Nasilje, destruktivna i mizogina biopolitika u logoru, koja je sustavno napadala reproduktivno zdravlje zatvorenica, istovremeno je isključivala njihovu seksualnu specifičnost, poticala zatvorenice da se okreću jedna protiv druge, rezultirajući dubokim traumama i dugim godinama šutnje žena o njihovom iskustvu u logoru. Patrijarhalni odgovor društva na traumu žena i stavovi samih bivših zatvorenica, koje su osjećale sram zbog onoga što su prošle, znače, prema brojnim istraživačicama, da žene još uvijek nisu jednako zastupljene u javnom diskursu o totalitarnom nasilju u Jugoslaviji.

Realizacija projekta: <http://www.zene-arhipelag-goli.info/>

Novinski članci, zidna tapeta sastavljena od raznih novinskih isječaka o projektima Andreje Kulunčić

Umjetnica koristi objavljene novinske članke kako bi diseminirala svoje ideje široj publici, u obliku intervjua, opsežnih članaka ili kritičkih tekstova. U postavu izložbe, javni mediji se predstavljaju još jedan put u stvaranju znanja i osvještavanju javnosti.

Mentalna mapa, intervencija na zidu galerije, razni mediji, 2023.

Mentalna mapa funkcionira kao instrument za Andreju Kulunčić u stvaranju i konkretizaciji ideja specifičnih za društveno angažirane umjetničke projekte. Mentalna mapa se može razvijati kroz nekoliko godina kroz koje se vrijeme pojmovi i promišljane akcije nadograđuju, povezujući se jedna s drugim i uključuju u inicijaciju novog projekta.

Za ovu izložbu, umjetnica je odabrala bitne koncepte za društveno angažiranu umjetnost, povezujući ih i generirajući meta-diskurs.

Detaljnije o radovima na <https://www.andreja.info/>

Biografije

Andreja Kulunčić je vizualna umjetnica koja u svojim radovima propituje različite aspekte društvenih odnosa i društvene prakse, zanimajući se za društveno angažirane teme, suočavanje s različitim publikama i suradnju na kolektivnim projektima. Uspostavlja vlastite interdisciplinarnе mreže, doživljavajući umjetnički rad kao istraživanje, proces suradnje, sukreiranja i samoorganizacije. Njezin rad predstavljen je na međunarodnim izložbama, uključujući: Documenta11, Manifesta4, 8. Istanbulski Bijenale, Liverpool Biennial04, 10. Trijenale Indije. Na skupnim izložbama u muzejima, uključujući: Whitney Museum of American Art (New York), PSI (New York), Walker Art Centre (Minneapolis), MUAC (Mexico City), Palais de Tokyo (Pariz), Kumu Art Museum (Tallin), MSU (Zagreb), +MSUM (Ljubljana), Zacheta National Gallery (Varšava), Garage Museum (Moskva), Museum of Modern Art (Saint-Etienne), Ludwig Museum (Budimpešta) i dr. / <http://www.andreja.info/>

Irena Bekić završila je povijest umjetnosti i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1995 bila je zaposlena u Knjižnicama grada Zagreba kao voditeljica i kustosa Galerije „Prozori“, a od 2022. kao ravnateljica u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Predmet njezina interesa je suvremena medijska umjetnost, njezini istraživački i društveno transformacijski potencijali te interdisciplinarnе suradnje umjetnosti i drugih područja, napose kulturne antropologije. Objavljuje likovnu kritiku te predgovore za izložbe i tekstove o umjetnicima, kurira izložbe i autorica je ili suautorica mnogih umjetničkih, umjetničko istraživačkih i edukativnih projekata. Osnivačica je i članica Udruge IPAK – istraživački projekti i autorske koncepcije te članica ULUPUH-a i Hrvatske sekcije AICA.

Anca Mihuleč je kustosica i povjesničarka umjetnosti, živi i radi u Seulu. Suradivala je umjetnicima/ama u istraživanju tema kao što su implikacije znanja, povijesti, margina ili krajolika, s fokusom na skrivene priče, postkolonijalizam i nevidljivost. U svojim posljednjim projektima Anca je pratila slučajeve umjetničkog premještanja i naturalizacije uzrokovane sukobima, zajedno s načinima na koje transmedijalnost može utjecati na našu percepciju budućnosti.

SE... OSEĆAM

ZADOVOLJNOM

- Radim posao koji volim.
- Plaćena sam adekvatno.
- Imam dobru vezu / brak.
- Uživam u društvu prijatelja i prijateljica.
- Moj glas i mišljenje se uvažavaju.
- Slobodno odlučujem o tome kako živim.

ZLOSTAVLJANOM

- Plašim se partnera.
- Partner me često prisiljava na seksualni odnos.
- Nemam pravo da donosim odluke u vezi s novcem niti da raspolazem imovinom.
- Često sam izložena vređanju i omalovažavanju.
- Bar jednom sam bila žrtva fizičkog nasilja.

DISKRIMINISANOM

- Moje mišljenje se ne uvažava u zajednici.
- Na poslu i kada konkurišem za posao, važnije je kako izgledam od kvalifikacija koje posedujem.
- Imam / želim dete i to ugrožava moje radno mesto.
- Neravnopravna sam zbog društveno-ekonomskog položaja / seksualne orijentacije / boje kože...
- Smatraju me beskorisnom zbog mojih godina.